

Araştırma Makalesi/ Research Article

1690 Numaralı Rodosçuk (Tekirdağ) Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı

Melek Arslan*

(ORCID: 0009-0001-7153-2130)

Makale Gönderim Tarihi

20.05.2025

Makale Kabul Tarihi

16.06.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Arslan, M., "1690 Numaralı Rodosçuk (Tekirdağ) Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı", *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 7/1 (Haziran 2025), 1-23.

APA: Arslan, M. (2025). 1690 Numaralı Rodosçuk (Tekirdağ) Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı. *Journal of International Eastern European Studies/Uluslararası Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 7(1) (Haziran 2025): 1-23.

Öz

Bu çalışma, 18. yüzyılda Osmanlı taşra kentlerinden biri olan Rodosçuk Kazası'ndaki gündelik yaşam pratikleri ile iktisadi yapıyı, 1690 numaralı Şer'iyye Sicili ışığında incelemektedir. Mahkeme kayıtlarının transkripsiyonuna dayalı olarak elde edilen veriler; bireylerin günlük yaşam alışkanlıkları, tüketim eğilimleri, mülkiyet ilişkileri, miras uygulamaları ve adli müracaatlar gibi sosyal ve ekonomik göstergeler çerçevesinde analiz edilmiştir. Araştırmanın temel amacı, Rodosçuk halkının mahkeme ile olan etkileşim düzeyini ve bu etkileşimlerin içeriksel boyutlarını ortaya koyarak, Osmanlı taşrasında toplumsal yapının işleyişine dair mikro-tarihsel bir perspektif geliştirmektir. Ayrıca, şer'iyye sicillerinin yalnızca birer hukuki kayıt olmanın ötesinde, dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerini yansıtan özgün tarihsel belgeler olarak değerlendirilmesine yönelik bir yöntemsel çerçeve de sunulmaktadır. Bu yönüyle çalışma, hem Rodosçuk örneği üzerinden

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Programı, Türkiye, Melek_arslan98@hotmail.com.

MA Candidate, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Main Discipline of History, Discipline of the History of Ottoman Institutions and Civilization, Turkey.

literatürdeki bir boşluğu doldurmayı hedeflemekte hem de Osmanlı sosyal tarihine katkı sağlayacak yeni bir bakış açısı geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyye Sicili, Rodosçuk, Mahkeme, Kadı, Aile

Introduction of Rodosçuk (Tekirdağ) Sharia Registry No.1690

Abstract

This study examines the economic structure and daily life practices in the provincial Ottoman town of Rodosçuk during the 18th century, using the 1690 numbered *Şer'iyye Sicili* (Islamic court record) as its primary source. The data, derived through the transcription of court records, are analyzed within the framework of social and economic indicators such as individuals' everyday practices, consumption patterns, property relations, inheritance arrangements, and legal petitions. The main aim of the study is to offer a micro-historical perspective on the functioning of the social structure in the Ottoman provinces by identifying the frequency and content of the local population's interactions with the court. Furthermore, the study proposes a methodological framework for evaluating *Şer'iyye Sicils* not merely as legal documents, but as historical sources that reflect the socio-cultural and economic dynamics of their time. In this regard, the research aims to fill a gap in the literature concerning Rodosçuk while also contributing a fresh perspective to the broader field of Ottoman social history.

Keywords: *Şer'iyye Sicil*, Rodosçuk, Court, Kadi, Family

Giriş

Bu çalışma, Osmanlı taşra teşkilatının önemli bir parçasını oluşturan Rodosçuk Kazası'nda 18. yüzyılın son çeyreğinde gündelik yaşam ve iktisadi ilişkilerin mahkeme kayıtları üzerinden nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel kaynağını, 1194-1195 (1780-1781) yıllarına ait 1690 numaralı Rodosçuk Şer'iyye Sicili oluşturmaktadır. Bu sicil üzerinden yapılan niteliksel ve niceliksel analizlerle, kazada yaşayan halkın mahkemeye başvuru nedenleri, mülkiyet ilişkileri ve toplumsal yapıya dair çok katmanlı veriler elde edilmiştir.

Şer'iyye sicilleri, yalnızca yargı faaliyetlerini belgeleyen defterler olmanın ötesinde; Osmanlı toplumunun sosyo-ekonomik, kültürel ve hukuki yapısını anlamada temel birer kaynak niteliği taşımaktadır. Bu kapsamda incelenen belgelerde, tereke defterleri, miras taksimleri, mal alım-satımı gibi konuların yanı sıra, Osmanlı merkezinden gelen ferman,

buyruldu ve berat suretlerine de yer verildiği gözlenmiştir. Dolayısıyla, siciller hem yerel halkın gündelik yaşamına hem de merkez-taşra ilişkilerinin hukuki boyutuna dair önemli bilgiler içermektedir.

Günümüz tarih yazımında giderek daha fazla önem kazanan sosyal ve ekonomik tarihçilik mahkeme kayıtları, mahallelerin toplumsal yapısı, vakıfların işlevini ve dönemin maddi kültür öğelerini yansıtmaları bakımından da dikkate değerdir.

Bu çalışma öncesinde, Rodosçuk'a ilişkin mevcut literatür kapsamlı bir şekilde taranmış ve özellikle Şer'iyye Sicilleri üzerine yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Türkiye'de Şer'iyye Sicilleri üzerine yapılan çalışmaların sayıca fazla olmasına rağmen, Rodosçuk Kazası özelinde literatürün oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

Yöntemsel olarak çalışma iki aşamalı bir yaklaşım izlemektedir. İlk aşamada, sicildeki belgeler diplomatik özelliklerine ve konu başlıklarına göre sınıflandırılarak nitel bir analiz gerçekleştirilmiş; böylece belgelerin içeriksel derinliği ortaya konmuştur. İkinci aşamada ise, belgeler sayısal analiz yöntemiyle değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve belirli eğilimler ile örüntüler istatistiksel olarak incelenmiştir. Bu sayede Osmanlı toplum yapısının somut dinamikleri gözlemlenebilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma, Osmanlı taşrasında sıradan bireylerin gündelik yaşamlarını anlamaya yönelik mikro tarihsel bir yaklaşımı benimseyerek, Rodosçuk Kazası özelinde sosyal tarih alanına önemli bir katkı sunmayı hedeflemiştir. 1690 numaralı Şer'iyye Sicili'nin derinlemesine analizi, sadece yerel tarih açısından değil; aynı zamanda Osmanlı toplumunun bütünsel yapısını anlamak bakımından da dikkate değerdir.

1690 Numaralı Rodosçuk Şer'iyye Sicili 42 varak ve 82 sayfadan oluşmaktadır. Hicri 1194-1195 (Miladi 1781-1782) yıllarını kapsamaktadır. Sicilde toplam 95 belge bulunmaktadır. Bu belgelerin 83 tanesi, mahkemede yapılan işlemler sonrasında kaleme alınmış zabıtlardır. Kalan 12 belge ise merkezden gelen fermân, berât ve buyruldu suretleridir.

Sicildeki ilk tarihli kayıt, 19 Zilhicce 1193¹ yılında kaydedilmiştir. Sicildeki son kayıt ise 24 Rebiülevvel 1195² tarihine aittir. Sicildeki kayıtlar, kronolojik bir sırayla kaleme alınmamıştır. Sicildeki en fazla kayıt, 1194 yılına aittir olarak kaydedilmiştir. Bu yıl içerisinde toplam 71 belge düzenlenmiş olup, bunlardan en azı Zilkade ayında yazılmıştır.³ Ayrıca, 13 Zilkade 1194'te kaleme alınan ferman, o yıl içinde kayda geçirilen son belgedir. 1194 yılında mahkemenin en yoğun olduğu dönem, 17 belge ile Safer ayıdır; bu ayda mahkemede tutulan zabıt sayısı ise 12'dir. Merkezden gelen suret sayısı ise 9 olarak kaydedilmiştir.⁴

Bu sicil, Rodoscuk kazasındaki şer'i mahkeme uygulamaları, hukuki işlemler ve resmi yazışmalar hakkında değerli bilgiler sunarak, Osmanlı döneminin sosyal ve hukuki yapısını anlamak için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Osmanlı'da Şer'i Mahkemeler ve Şer'iyye Sicilleri

Arapça'da *hüküm* kökünden türetilen ve bir mekân ismi olan *mahkeme* (çoğulu: *mehâkim*) terimi, sözlük anlamı itibarıyla "hükmün verildiği yer" veya "yargılamanın gerçekleştirildiği mekân" olarak tanımlanmaktadır.⁵ İslam hukuk geleneğinde mahkeme, adaletin sağlanmasında merkezi bir rol üstlenmiştir. İlk dönem İslam toplumlarında kadılar, hem dini hem de hukuki meselelerde hüküm veren otoriteler olarak görev yapmıştır. Mahkemeler, şeriat hükümlerine göre karar verirken, toplumsal düzenin korunmasına da hizmet etmiştir. Osmanlı Devleti, İslam hukuk sistemini kendi idari yapısına uyarlayarak mahkemeleri kurumsallaştırmıştır. Mahkemenin birinci derecede ve en vazgeçilmez unsuru kadılardır⁶. Kadı mahkemeleri, hem sivil hem de ceza davalarına bakan ve toplumun her kesiminden bireylerin başvurduğu önemli yargı organları haline gelmiştir. Osmanlı'da şer'iyye sicilleri aracılığıyla mahkemelerde alınan kararlar kayıt altına alınmış ve hukuki belirliliğin sağlanmasına katkıda

¹ R.Ş.S., No: 1690: 6a-1.

² R.Ş.S., No: 1690: 40a-1.

³ R.Ş.S., No: 1690: 28a-2.

⁴ R.Ş.S., No: 1690.

⁵ Fahrettin Atar, "Mahkeme", *TDV İslâm Ansiklopedisi, DİA, C. XXVII, (2003), s.338.*

⁶ Fahrettin Atar, "Mahkeme", *TDV İslâm Ansiklopedisi, 27 (2003), s.339.*

bulunulmuştur. Bu süreç, İslam hukukunun Osmanlı pratiğinde hem süreklilik hem de kurumsal gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı Tarihinin ana kaynaklarından biri olan Şer'iyye Sicilleri, devletin idari, mali, askeri, ekonomik, sosyal ve mimari faaliyetleriyle alakalı her türlü konuda davanın bulunabileceği defterlerdir.⁷

Osmanlı dönemine ait şer'iyye sicilleri içerisinde birçok kayıt türü vardır. Bunların bir kısmı bizzat mahkemedeki işlemler sonucu oluşanlar, bir kısmı da İstanbul'dan gelen belge suretleridir. İ'lâm, hüccet, kayıtları birinci türden belgelere; ferman, emir, buyuruldu, berat ise ikinci tür belgelere örnek verilebilir. İlk tür belgeler genellikle sicil defterinin ön kısmına (sicill-i mahfûz), merkezden gelen belgelerin sûretleri ise arka kısmına (sicill-i mahfûz defterlü) kaydedilmiştir.⁸ Sicillerdeki belge sayıları mahkemenin çalışma yöntemi ve iş saatleri hakkında aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. Defterlerdeki kayıtlar zabıt ve suret adı altında iki kategoride değerlendirilmiştir. Bilindiği üzere, ilgili kazaya ait işlemleri içeren belge türlerinin tamamı şer'iyye sicillerine yansımıştır.⁹

Şer'iyye sicilleri, iki ana kategoriye ayrılabilir:

1. Dava Zabıtları ve Resmî Kayıtlar: Çeşitli davalar, mukâveleler ve borçlanmalar gibi şer'i muamelelerin kaydedildiği belgeler.
2. Resmî Yazışmalar: Hükümdarlardan gelen fermanlar ve mektuplar gibi belgeler.¹⁰

Tablo 1: Aylara Göre Belge Adetleri ve Dağılımları

Yıl	Hicri	Miladi	Belge Adedi	%
-----	-------	--------	-------------	---

⁷ Sevil Akyol, "Şer'iyye Sicilleri'nin Arşiv Belgeleri Arasında Osmanlı Sosyo-Ekonomi Tarihi Açısından Önemi", *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 6 (2021), s.1129.

⁸ Yunus Uğur, "Şer'iyye Sicilleri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 39 (2010), s.9.

⁹ Ümit Ekin, "17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Rodosçuk Örneğinde Bir Osmanlı Mahkemesinin İş Yükü", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55/1 (2015), s. 286

¹⁰ Ömer Faruk Teber, "Osmanlı Devleti Adli Yapısından Bir Kesit: Şer'iye Siciller", *Erdem* 12/35 (Mayıs 2000), 540-544.

1193	Zilkade	10 Kasım-9 Aralık 1779	1	1,053
1194	Muharrem	8 Ocak – 6 Şubat 1780	1	1,053
1194	Safer	7 Şubat – 6 Mart 1780	17	17,895
1194	Rebiülevvel	7 Mart – 5 Nisan 1780	8	8,421
1194	Rebiülahir	6 Nisan-4 Mayıs 1780	4	4,211
1194	Cemaziyelevvel	5 Mayıs – 3 Haziran 1780	9	9,474
1194	Cemaziyelahir	4 Haziran – 2 Temmuz 1784	2	2,105
1194	Receb	3 Temmuz – 1 Ağustos 1780	7	7,368
1194	Şaban	2 Ağustos – 30 Ağustos 1780	6	6,316
1194	Ramazan	31 Ağustos – 29 Eylül 1780	2	2,105
1194	Şevval	30 Eylül – 28 Ekim 1780	9	9,474
1194	Zilkade	29 Ekim – 27 Kasım 1780	3	3,158
1194	Zilhicce	28 Kasım – 27 Aralık 1780	3	3,158
1195	Muharrem	28 Aralık 1780 – 26 Ocak 1781	6	6,316
1195	Safer	27 Ocak – 24 Şubat 1781	8	8,421
1195	Rebiülevvel	25 Şubat – 26 Mart 1781	8	8,421
Diğer			1	1,053
Toplam			95	

Kaynak: R.Ş.S. No: 1690.

Tabloya göre; belgelerin en büyük kısmı 1194 yılı Safer ayında kaleme alınmıştır ve toplam belgelerin %17,895'i Safer ayında yazılmıştır. En az kayıt ise 1193 Zilkade ve 1194 Muharrem aylarında yazılmıştır ve her ikisi de %1,053 orana sahiptir.

1690 Numaralı Şer'iyye Siciline göre 18. Yüzyıl'da Rodocçuk Kazasında İdari Yapı

18. yüzyıl Osmanlı Devleti için büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Söz konusu yüzyılda hem iç dinamikler hem de dış ilişkiler açısından önemli olaylara sahne oldu. Bu dönemde

devleti yenilenme ve modernleşme çabalarının yanı sıra karşılaştığı zorluklar ve tehditlerle de mücadele etmiştir.¹¹

Osmanlı Devleti bu yüzyılın başında Batı Avrupa'nın yükselen güçleri karşısında zayıflamaya başladı. 17. yüzyılın sonlarında, özellikle 1683'teki Viyana kuşatmasından sonra yaşanan kayıplar, Osmanlı Devleti'nin askeri gücünün sorgulanmasına neden oldu. Bu dönemde devlet sınırları içerisinde çeşitli isyan ve ayaklanmalar yaşanmış ve bu durum merkezi otoritenin zayıflamasına yol açmıştır.¹² Özellikle, 18. yüzyılın başlarından itibaren, Celali isyanları¹³ ve yerel güçlerin artan etkisi, devletin kontrolünü zorlaştıran faktörler arasında yer almıştır. Ekonomik açıdan ise Osmanlı Devleti 18. yüzyılda ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahipti. Ancak Sanayi Devrimi'nin etkileri ve Avrupa ülkelerinin ekonomik büyümesi Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik yapısını tehdit etmeye başladı. Ekonomik sıkıntıları artıran faktörler arasında Avrupalı tüccarların ayrıcalıkları ve daralan iç pazar yer alıyordu.¹⁴

18. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin idari yapısı ve yönetim sisteminde önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde devletin merkezi yönetiminin güçlendirilmesinin yanı sıra yerel yönetimlerin rolü ve işleyişi de gözden geçirildi. İdari yapı hem iç dinamikler hem de dış baskılar doğrultusunda dönüşüme uğradı.¹⁵

Bilindiği üzere Osmanlı idari sistemi padişahın mutlak iktidarı etrafında şekillenmişti. Nitekim Sultan devletin en üst yöneticisi olup yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kullanırdı. 18. yüzyılda, özellikle

¹¹ H. Ahmet Arslantürk-Fatih Bozkurt, "18. Yüzyılın İkinci Yarısına Dair Önemli Bir Osmanlı Tarihi: İbretnümâ-yı Devlet-i Câvîd", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 2/3, (2016), 155-194.

¹² Songül Çolak-Metin Aydar, "Savaş ve Propaganda: 1683 Viyana Kuşatması Üzerine Bir Değerlendirme", *Belleten* 84/301, (Aralık 2020), 1087-1089.

¹³ Detaylı bilgi için bkz. Mücteba İlgürel, "Celâlî İsyanları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7:252-257.

¹⁴ Özer Ergenç, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayi ve Ticaret Hayatına İlişkin Bazı Bilgiler", *Belleten* 52/203, (1988), 501-534.

¹⁵ Çağrı D. Çolak, "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İdari Reform Hareketleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/23, (Mart 2016), 412-413.

devletin geniş bir coğrafyaya yayılması ve farklı etnik grupların bir arada yaşaması nedeniyle padişahın gücü daha karmaşık hale geldi.¹⁶

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin idari yapısı vilayet, sancak ve kaza gibi çeşitli idari birimlerden oluşuyordu. Vilayetler, Osmanlı Devleti'nin coğrafi açıdan en büyük idari birimleriydi ve her vilayet bir beylerbeyi tarafından yönetiliyordu. Beylerbeyleri vilayetin güvenliğinden, asayişinden ve mali yönetiminden sorumluydu ve padişah'tan aldıkları yetkilere göre hareket ediyorlardı.¹⁷ Sancaklar, eyaletlere bağlı ve sancak beyleri tarafından yönetilen daha küçük idari birimlerdir. Kazalar ise sancakların alt kademeleriydi ve kadı tarafından yönetiliyorlardı. Kadı yerel adli görevlerini yerine getirdiği gibi idari görevleri de üstlendi.¹⁸

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Türkiye'nin modernleşme süreci Rodosçuk'u da etkilemiş ve bölgedeki eski Osmanlı yerleşimlerinin çoğu ortadan kaybolmuştur. Zamanla yöre halkının yaşam tarzı, köy yapısı ve sosyal düzeni değişti.¹⁹ Günümüzde Rodosçuk, yalnızca Osmanlı Devleti'nin bir bölgesi olarak değil, zengin tarihi mirasını yansıtan, farklı kültürlerin etkileşime girdiği bir yer olarak görülüyor.²⁰

Rodosçuk Kazasında Aile

İslam Ansiklopedisi'ne göre aile, *“akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk”*²¹ şeklinde tanımlanmakta olup, bireylerin hem biyolojik hem de sosyal bağlarla oluşturduğu temel kurumdur. Aile birimi, üyelerine duygusal destek ve ekonomik istikrar sağlayan sosyal yaşamın temel taşıydı.²² Rodosçuk

¹⁶Arslantürk-Bozkurt, “18. Yüzyılın İkinci Yarısına Dair Önemli Bir Osmanlı Tarihi”, 159-160.

¹⁷Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, (Trabzon: Kemal Matbaacılık, 1995), 40-41.

¹⁸Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 1997), 97-99.

¹⁹ Akbulut, *Rodosçuk'ta Sosyal ve Ekonomik Hayat: 17. Yüzyıl Başları (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, 23-24.

²⁰Ümit Ekin, “17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuk Kazasında Kölelerin Toplumsal Statüsü”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 29/47 (Mayıs 2010), 36.

²¹Mehmet Akif Aydın, “Aile”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2 (1989), s.196.

²² Pınar Doğanay, “Osmanlı Toplumu'nda Aile: Rodosçuk Örneği (1785-1810)”, *Journal of Universal History Studies* 3/2, (Aralık 2020), 322-327.

ilçesindeki aile ve toplum yapıları, Osmanlı toplumunun daha geniş sosyal normlarını yansıtarak derinlemesine iç içe geçmişti.

Geniş aileler genellikle birlikte yaşıyor, sıkı sıkıya bağlı ilişkiler ve güçlü bir kolektif sorumluluk duygusu geliştiriyordu. Düğünler ve şöenler gibi toplum toplantıları, ailelerin kutlama yapmak ve sosyal bağlarını güçlendirmek için bir araya geldiği önemli sosyal etkinliklerdi.²³ Bu durumlar, bölgenin zengin kültürel geleneklerini sergileyen ayrıntılı ritüeller ve cömert misafirperverlikle karakterize ediliyordu. Öte taraftan kadınlar, hem aile hem de toplum işlerine aktif olarak katılarak bu sosyal yapılarda önemli bir rol oynuyorlardı ve bu da Rodosçuk'un sosyal yaşamındaki etkilerini vurguladı. Karmaşık ailevi ve toplumsal bağlar ağı, bölgenin sosyal düzenini ve kültürel canlılığını sürdürmede önemliydi.²⁴

Sicilde yer alan diğer önemli bir konu, toplumda hukuki meselelerin nasıl çözüme kavuşturulduğuna dair bilgilerin verilmesidir. Aile içi davalar, boşanma, miras meseleleri gibi sosyal sorunlar, Osmanlı hukukunun aile yapısına dair izlerini taşır. Özellikle kadınların yasal statüsü, mal varlıkları üzerindeki hakları ve boşanma gibi meseleler, bu dönemdeki toplumsal yapıyı anlamak için önemli ipuçları sunar. Bu tür davalar, Osmanlı'daki hukuk sisteminin, geleneksel sosyal normlarla nasıl iç içe geçtiğini ve dönemin adalet anlayışını gösterir.²⁵ Yapılan bütün boşanma işlemlerinin mahkemeye kaydedtirilme zorunluluğunun olmaması da şer'iyye sicillerinin sınırlılıklarını belirleyen etkenlerden biridir. Bilindiği üzere erkeğin tek taraflı irade beyanı olan talakın mahkemelerde yapılması zorunluluğu yoktur. Bundan ötürü sicillerde talakla ilgili belgeler son derece azdır. ²⁶ Bilindiği gibi Osmanlı hukuk çerçevesi, özellikle evlilik ve miras gibi kişisel ve ailevi meselelerde İslam hukukunun entegrasyonu ile karakterize edilirken, aynı zamanda

²³ Emrah Maral, *Değişim Dönüşüm ve Buhran Döneminde Osmanlı Devleti 1789-1807*, (Ankara: İksad Yayınları, 2023), 13-17.

²⁴ Sema Keleş Yıldız, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Bursa'da Sosyal ve İktisadi Hayat* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi Bilim Dalı, 2019), ss. 42-44.

²⁵ 1690 Numaralı Rodosçuk Şer'iyye Sicili. İSAM Kadı Sicilleri Kataloğu.

²⁶ Ümit Ekin, "Osmanlı Toplumunda Sıkça Başvurulan Bir Boşanma Yöntemi: Muhâla'a," *Uluslararası -Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildirileri*, cilt 3 (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2009), 126.

devletin karmaşık toplumsal yapısını yansıtan mülkiyet anlaşmazlıklarını da ele alıyordu.

1690 numaralı Rodosçuk şer'iyye sicilinde yer alan kayıtlar incelendiğinde, aile içi davalardan biri olan boşanma davalarının sayıca oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, daha önce incelenmiş diğer defterlerle karşılaştırıldığında dikkat çekici bir fark oluşturmaktadır. Rodosçuk kazasındaki aile hakkında yapılan çalışmalarda²⁷ elde edilen veriler sicillere dayanmakla birlikte incelediğimiz defterde konu hakkında çok az sayıda belge olması dikkat çekmektedir. Bu durumun nedenini açıklayamadığımız için defterdeki muhaala ile ilgili belgeyi göstermekle yetiniyoruz. Boşanma davalarıyla ilgili literatüre katkı sunan Ümit Ekin ve Pınar Doğanay'ın çalışmaları, bu konuda kapsamlı bilgiler sunmakta ve mevcut verilerin değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Diğer yandan, aynı sicilde aile içi miras anlaşmazlıklarına ilişkin çeşitli kayıtlara da rastlanmaktadır. Örneğin, Tekfurdağı kazası nâibi tarafından bildirilen bir vakada, Dimitri adında bir zimmi, annesi (boşluk) adlı Hristiyan kadının üzerinden miras meselesini gündeme getirmiştir. Dimitri'nin annesi, babası Aleksandır adında bir zimmiye ait mirasla ilgili olarak 1500 gurus almış ve babasının vefatından sonra miras hakkı, üvey annesi Aklice adındaki Hristiyan kadına intikal etmiştir. Ancak, Aklice'nin miras hakkı kabul edilmemiştir. Mirasın toplam değeri 5000 gurusdan fazla olup, Dimitri ve oğlu Yani, miras hakkı konusunda itiraz etme hakkına sahiptir. Bu durum, mübâşir çavuş aracılığıyla mahallinde şer'î hükümle görüşülerek netleştirilecektir.

Şer'iyye sicilleri, aile içindeki ilişkilerin, hakların ve sorumlulukların kayıt altına alındığı belgeler olarak, aile kurumunun devamlılığını sağlama açısından oldukça önemlidir. Sicilde yer alan Dimitri'nin davası, Osmanlı hukuk sisteminde bireylerin miras ve mülkiyet haklarının nasıl korunduğunu gösterdiği kadar, aile kavramının toplumsal yapı içindeki yerini ve önemini de açıkça ortaya koymaktadır.

²⁷ Ümit Ekin, "17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Rodosçuk Örneğinde Bir Osmanlı Mahkemesinin İş Yükü", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 55/1 (2015)

Pınar Doğanay, "Osmanlı Toplumu'nda Aile: Rodosçuk Örneği (1785-1810)", *Journal of Universal History Studies (JUHIS)* 3/2, (Aralık 2020), 321.

Şer'iyye sicillerinde rastlanan diğer belge türlerinde olduğu gibi tereke defterleri de ölen kişinin kimliğinin (hangi şehirden olduğu, babasının adı, oturduğu mahalle gibi) tespiti ile başlamakta, ardından mirasçıların listesi sunulmaktadır. Bu listede yer alan eş, çocuk, anne-baba, kardeş ve diğer akrabaların isimleri sayesinde ailenin kimlerden oluştuğunu ve hanenin büyüklüğünü de öğrenebilmekteyiz.²⁸

18. Yüzyılda Rodosçuk: Tarımsal Uygulamalar ve Ekonomik Entegrasyon

18. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin tarım teknikleri, zamanına göre ileri düzeydeydi ve özellikle Rodosçuk bölgesinin günlük yaşamını olumlu yönde etkiliyordu. Çiftçilik, ekonominin omurgasını oluşturuyordu ve çeşitli ürünlerin yetiştirilmesi, bölgenin verimli topraklarının kanıtıydı. Yaygın olarak yetiştirilen ürünler arasında hem yerel tüketim hem de ticaret için hayati önem taşıyan buğday, arpa ve çeşitli meyveler vardı. Ürün rotasyonu ve sulama sistemleri gibi teknikler, verimi en üst düzeye çıkarmak ve toprak verimliliğini sağlamak için kullanıldı ve bu, Osmanlı tarım uygulamalarının karmaşıklığını yansıtıyordu.²⁹ Bu, yalnızca yerel nüfusu desteklemekle kalmadı, aynı zamanda devletin daha geniş ekonomik çerçevesine de katkıda bulunarak tarımsal üretkenliği endüstriyel kalkınma ve ekonomik büyümeyle ilişkilendirdi.³⁰

Rodosçuk bölgesinden geçen ticaret yolları, Osmanlı Devleti'nin de ekonomik değişim ve dönüşümü için hayati önem taşıyordu. Bu yollar, tarım ürünleri ve el sanatları ürünleri de dahil olmak üzere malların hareketini kolaylaştırarak bölgeyi imparatorluk içinde ve dışında daha büyük pazarlara bağlamaktaydı. 18. yüzyıl, Avrupa güçlerinin etkisi altında yeni ticaret yollarının ortaya çıkmasıyla önemli bir ekonomik değişim dönemini işaret etti. Bu değişim, ödeme sistemleri de dahil olmak üzere ticaret yapma yöntemlerinde uyarılama gerektirerek geleneksel ticaret dinamiklerini etkiledi. Bu değişikliklerde yol alabilme

²⁸ Ekin, Ümit. "17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuklu Ailelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayıları," *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No: 2, Haziran 2013, s. 572.

²⁹ Kayhan Orbay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımsal Üretkenlik Üzerine Tetkikat ve Notlar", 803-834.

³⁰ Ali Şenyurt, *18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Poliçe Kullanımı ve Poliçeci Esnafı*, 47-53.

yeteneği, bölgenin ekonomik canlılığını korumak ve Osmanlı ticaret ağının ayrılmaz bir parçası olarak kalmasını sağlamak için çok önemliydi.³¹

18. yüzyılda Rodosçuk'taki tarımsal uygulamalar, ekonomik yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bölgenin verimli toprakları, yerel beslenmenin temel gıdaları ve ticaret için hayati önem taşıyan buğday, arpa ve üzüm gibi çeşitli ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlamıştır. Tarımda kullanılan araçlar ve teknikler, verimliliği ve sürdürülebilirliği vurgulayan daha geniş Osmanlı uygulamalarını yansıtıyordu. Örneğin, genellikle öküzler tarafından çekilen geleneksel sabanların kullanımı ve ürün rotasyonu yöntemlerinin uygulanması, toprak verimliliğinin korunmasına ve verimin en üst düzeye çıkarılmasına yardımcı olmuştur. Bu uygulamalar yalnızca yerel nüfusu desteklemekle kalmamış, aynı zamanda ticaret ve ihracat için fazlalıklar sağlayarak bölgenin ekonomik istikrarına da katkıda bulunmuştur. Tarımın, ticaret ve zanaatkar üretimi gibi diğer ekonomik faaliyetlerle bütünleştirilmesi, Rodosçuk'un daha geniş ekonomik ağlara katılımını kolaylaştırarak bölgesel ekonomideki önemini daha da vurgulamıştır.³²

1690 Numaralı Rodosçuk Şer'iyye Sicili: Ticari Faaliyetler

18. yüzyılda Rodosçuk, ticaretinin omurgasını tekstil, baharat ve metallerin oluşturduğu canlı bir ticari faaliyet merkezi olarak ortaya çıktı. Tekstil, özellikle yünlü kumaşlar, dönemin daha geniş küresel ticaret dinamiklerini yansıtan önemli bir ihracat ürünüydü.³³ Tekstil talebi yalnızca yerel pazarlarla sınırlı değildi, uzak diyarlara da yayıldı ve Rodosçuk'un geniş ticaret ağlarına entegrasyonunu gösterdi. Çok değerli bir ürün olan baharatlar, öncelikle ithal ediliyordu ve bu, bölgenin Doğu'yu Avrupa'ya bağlayan baharat ticaret yollarındaki stratejik konumuna işaret ediyordu. Çeşitli endüstriler ve madeni paralar için gerekli olan metaller de yerel ekonomide önemli bir rol oynayarak hem ham hem de işlenmiş formlar için gelişen bir pazar

³¹ Furkan Sarı, "1599 Numaralı Rodosçuk/Tekirdağ Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, haz. Serdar Yavuz, (Eylül 2019), 450-500.

³² Uzun-Afşar, "Osmanlı Ekonomisinin Temel Unsurlarının Ekonomik Yaklaşımlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, (2019 Ekim), 60.

³³ Fatih Baha Aydın, *Sir Dudley North'un Hayatı, İktisat Düşüncesi ve 17. Yüzyıl Osmanlı Ticarî Hayatına Dair Gözlemleri*, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2022), 26-45.

olduğunu gösteriyordu. Bu çeşitli mal yelpazesi, Rodosçuk'un bu dönemdeki ekonomik canlılığını vurgulayarak onu ticari değişimin odak noktası haline getirdi.

Rodosçuk'un coğrafi konumu, ticaret yollarını ve ticari bağlantılarını önemli ölçüde etkileyerek onu Doğu ile Batı arasında önemli bir nokta olarak konumlandırdı. Kritik ticaret yolları boyunca yer alan bu bölge, Doğu'nun zengin pazarlarından Avrupa'nın gelişen ekonomilerine malların taşınması için bir kanal görevi görüyordu. Rodosçuk'taki liman tesisleri iyi gelişmişti, malların verimli bir şekilde taşınmasını kolaylaştırıyor ve İstanbul gibi büyük şehirlere temel malların düzenli olarak sağlanmasını sağlıyordu.³⁴

Bu stratejik konum yalnızca yerel ticareti canlandırmakla kalmadı, aynı zamanda ticaret ağlarını genişletmek için Rodosçuk'un bağlantısını kullanma potansiyelini fark eden yabancı tüccarları da cezbedi. Bölgenin coğrafi avantajlarından yararlanma yeteneği, tarihi ticaret merkezlerinin ekonomik yörüngelerini şekillendirmede konumun önemini vurgular.

Rodosçuk'un 18. yüzyıldaki ekonomik manzarası, hem yerel hem de yabancı tüccarların faaliyetleri tarafından önemli ölçüde şekillendirildi. Yerel tüccarlar, bölgesel pazarlar hakkındaki derin bilgilerinden yararlanarak, mal ve emtiaları verimli bir şekilde ticaret etmelerini sağlayan sağlam ağlar oluşturdular. Öte yandan, Yahudi, Suriyeli, İtalyan ve Yunan kökenliler de dahil olmak üzere yabancı tüccarlar, ticari ortamı zenginleştiren ve ekonomik büyümeyi teşvik eden çeşitli kültürel ve ticari uygulamalar getirdiler.³⁵ Bu tüccarlar, Rodosçuk'u kıtalara yayılan daha büyük ticaret ağlarında önemli bir düğüm noktası haline getirmede etkili oldular. Onların katılımı yalnızca mal alışverişini kolaylaştırmakla

³⁴ Hacer Ateş, "Kuzey Marmara'da Bir Liman Kentinde Ticaret: XVI. Yüzyılda Tekirdağ-Rodosçuk Limanı", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 3/6, (Temmuz-2013), 21-38.

³⁵ Mustafa Yıldırım, "Ortaçağ'da Ticaret (Yollar, Şehirler ve Ürünler) Hakkında Bir Değerlendirme (Bizans-Avrupa-İslam Dünyası)", *BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2, (2022), 192-201.

kalmadı, aynı zamanda fikir ve yenilik akışını da teşvik ederek bu dönemde bölgenin dinamik ekonomik atmosferine katkıda bulundu.³⁶

1690 numaralı Rodosçuk Şer'iyye Sicili'nde yer alan kayıtlar, bölgedeki ticari faaliyetlerin çeşitliliğini ve Osmanlı taşrasındaki ekonomik işleyişi anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Defterde öne çıkan zahire tedariki (19 kayıt), buğday tedariki (3), un temini (2), tavuk ve piliç temini (2), kuzu tedariki (1), kahve tedariki (1), ham demir tedariki (3) gibi kayıtlar, bölgedeki temel gıda ve hammadde dolaşımına dair düzenlemeleri ve ihtiyaçları ortaya koymaktadır. Bu veriler, özellikle Osmanlı taşrasında tüketim ekonomisinin merkezî otorite tarafından nasıl yönlendirildiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, bedel-i nüzûl toplama (4 kayıt), adet-i ağnam vergisi tahsili (4), iltizama verme (8) gibi uygulamalar, devletin vergi sistemi aracılığıyla ticari mallardan ve üretimden gelir elde ettiğini göstermektedir. Bu tür uygulamalar, yalnızca ekonomik denetimi değil, aynı zamanda üretim ve tüketim süreçlerinin resmî kayda alınmasını da sağlamaktadır.

Ayrıca, zahirenin İstanbul dışında başka yerlere satılmaması, Anadolu'ya koyun ve zahire taşınmasının engellenmesi gibi kayıtlar, merkez-taşra ilişkisi bağlamında ticaretin yönünü ve sınırlarını belirleyen politikaların izlerini taşımaktadır. Bu durum, ticaretin yalnızca arz-talep dengesine değil, devletin güvenlik ve iktisadi denetim stratejilerine göre şekillendiğini de göstermektedir. Ulaklar için beygir verilmesi, ulakların masrafları için menzilci tayini, donanmaya kalyoncu eri tedariki gibi kayıtlar ise, taşra ekonomisinin yalnızca yerel değil aynı zamanda merkezi devlet yapısı içindeki lojistik ihtiyaçlara da entegre olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle, Rodosçuk'un taşradaki bir merkez olarak ulaşım ve askeri destek hizmetlerinde rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

Osmanlı Ekonomik Yapısında Narh Defterlerinin Rolü

³⁶ Aydın, *Sir Dudley North'un Hayatı, İktisat Düşüncesi Ve 17. Yüzyıl Osmanlı Ticarî Hayatına Dair Gözlemleri*, 29-31.

Narh veya Esar Defterleri, Osmanlı ekonomik sisteminde fiyat kontrolü ve ekonomik düzenin sağlanmasında önemli rol oynayan belgelerdir. Bu defterlerde temel tüketim mallarının fiyatları (narh), üretim, tüketim ve ticaret faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır.³⁷ Narh Defterleri devletin piyasayı kontrol etmesi, aşırı fiyat artışlarının önlenmesi ve halkın ihtiyaçlarının adil bir şekilde karşılanması amacıyla hazırlanmış ve ekonomik adaletin sağlanmasında önemli bir araç olmuştur.

Bu süreçte Esara defterleri mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımını kayıt altına alan belgeler olarak öne çıkıyor. Osmanlı sosyal ve ekonomik yapısı hakkında değerli bilgiler veren bu defterler, dönemin ekonomik faaliyetlerini, devlet müdahale mekanizmalarını ve bunların insanların günlük yaşamlarına etkisini anlamak için temel kaynaklardan biridir.³⁸

Tablo 2: Rodosçuk Şehri 1194 (Hicri 1780) Yılı Narh Defterine Göre Fiyatlar

Esnaf	Ürün/Malzeme	Miktar	Fiyat (Guruş)
Ekmekçi Esnafı	Has Ekmek	175 dirhem	3 guruş
	Francala Ekmeği	60 dirhem	3 guruş
	Has Un	1 kıyye	10 guruş
	Orta Un	1 kıyye	-
	Yerli Un	Günlük Fiyat	-
	Nişasta	1 kıyye	20 guruş
Kasaplar Esnafı	Koyun Eti	1 kıyye	28 guruş
	Keçi Eti	1 kıyye	16 guruş
	Yağlı Et	1 kıyye	16 guruş
	Sığır Eti	1 kıyye	16 guruş
	Koyun ve Sığır Yağı	1 kıyye	-
	Sade Yağ	1 kıyye	72 guruş

³⁷ Cengiz Kallek, "Narh" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 387-389.

³⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, "Narh" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 390-391.

Bakkallar Esnafı

Peynir Yağı	1 kıyye	66 guruş
Çereviş Yağı	1 kıyye	42 guruş
Bezir Yağı	1 kıyye	48 guruş (bezirci)
Şirugan	1 kıyye	52 guruş (şirugancı)
Zeytinyağı	1 kıyye	48 guruş
Yerli iyi kalite bal	1 kıyye	48 guruş
Orta Kalite Bal	1 kıyye	-
Eflak Balı	1 kıyye	-
Ada Balı	1 kıyye	-
Taşöz Balı	1 kıyye	-
Kaşkaval Peyniri	1 kıyye	-
[?] Peyniri	1 kıyye	42 guruş
Tulum Peyniri	1 kıyye	26 guruş
Mısır Pirinci	1 kıyye	24 guruş
Filibe Pirinci	1 kıyye	-
İzmir Sabunu	1 kıyye	54 guruş
Girit Sabunu	1 kıyye	54 guruş
Edremid Sabunu	1 kıyye	48 guruş
Feyum Keteni	1 kıyye	81 guruş
Batman Keteni	1 kıyye	-
Yaprak Hınna	1 kıyye	30 guruş
Elleme Razakı Üzüm	1 kıyye	34 guruş
İzmir Razakısı Üzüm	1 kıyye	22 guruş
Beylerce Üzüm	1 kıyye	18 guruş
İzmir Siyahi Üzüm	1 kıyye	18 guruş
Löp İnciri	1 kıyye	18 guruş
Sarıca İncir	1 kıyye	12 guruş
Tane Hurma	1 kıyye	-
Balçık Hurması	1 kıyye	-
Fındık	1 kıyye	24 guruş
Fıstık	1 kıyye	-
Bademiçi	1 kıyye	-

	Nohut	1 kıyye	15 guruş
	Bakla	1 kıyye	12 guruş
	İzmir Börülcesi	1 kıyye	-
	Fasulye	1 kıyye	12 guruş
	Mercimek	1 kıyye	12 guruş
	Tirilye Zeytini	1 kıyye	18 guruş
	Karaburun Zeytini	1 kıyye	-
	Harnup	1 kıyye	9 guruş
	Arpacık Soğan	1 kıyye	9 guruş
	Kaba Soğan	1 kıyye	4 guruş
	Taş Eflak Tuzu	1 kıyye	10 guruş
	Döğülmüş Eflak Tuzu	1 kıyye	12 guruş
	Tahin	1 kıyye	36 guruş
	Beyaz Tahin	1 kıyye	40 guruş
	At Sucuğu	1 kıyye	18 guruş
	Arka Pastırma	1 kıyye	39 guruş
	Çakır Pastırma	1 kıyye	30 guruş
	Kara Pastırma	1 kıyye	24 guruş
	Şehriye	1 kıyye	42 guruş
	Sirke	1 kıyye	8 guruş
	Salamur Balığı	1 kıyye	3 guruş
	Lakerta Balığı	1 kıyye	42 guruş
	Havyar	1 kıyye	120 guruş
	Katran	1 kıyye	18 guruş
	Çıra	1 kıyye	6 guruş
	Kalay ile Nişadır	1 kıyye	390 guruş
	Bezir Küspesi	1 kıyye	6 guruş
	Şirugan Küspesi	1 kıyye	3 guruş
	Beyaz Tuz	1 kıyye	-
Mumcular Esnafı	Yağ Şamdanı	1 kıyye	42 guruş
	Bal Şamdanı	1 kıyye	-
Leblebiciler Esnafı	Kebabı Leblebi	1 kıyye	24 guruş
	Kızarmış Leblebi	1 kıyye	18 guruş
Helvacılar Esnafı	Ceviz ve Tahin Helvası	1 kıyye	60 guruş

	Pekmez Tahin ve Ceviz Helvası	1 kıyye	48 guruş
Pamukçular Esnafı	Atılmış ala (Kaliteli) Penbe	1 kıyye	144 guruş
	Kaftan Penbesi	1 kıyye	120 guruş
Çörekçiler Esnafı	Nohut Çöreği	85 dirhem	3 guruş
	İstanbul Simidi	60 dirhem	3 guruş
	Yağlı Çörek	45 dirhem	3 guruş
	Yağlı Kâhî	45 dirhem	3 guruş
	Yağlı Poğaçça	45 dirhem	3 guruş
	Halka	85 dirhem	3 guruş
	Yağlı Halka	45 dirhem	3 guruş
	Börek	45 dirhem	3 guruş
	Kadayıf	1 kıyye	10 guruş
	Gevrek	60 dirhem	13 guruş

Kaynak: R.Ş.S. No: 1690, 2.

Bu tablo, Hicrî 1194 yılı Zilkade ayının 8. gününe tekabül eden, Milâdî takvimle yaklaşık olarak Kasım 1780 tarihli verilerle, Rodosçuk şehrindeki fiyat düzeylerini göstermektedir. Narh defterindeki bilgiler, belirli bir dönemdeki ticaret hayatı ve fiyatlandırma sistemi hakkında önemli veriler sağlar. Tabloyu birkaç ana başlıkta inceleyebiliriz: Fiyatlara çeşitli zanaat gruplarına yönelik malzeme ve hizmet maliyetleri dahildir. Bu fiyatlar o dönemin ekonomisini, ticaretin organizasyonunu ve yerel üretim ve tüketimi göstermektedir. Fiyatlar genellikle "kıyye" (yaklaşık 1,283 kilogram) veya "dirhem" (yaklaşık 3,207 gram) gibi ölçü birimleriyle belirtilir. Örneğin fırıncılar esnafının 175 dirhemlik "özel ekmek" için 3 guruş, kasaplar esnafının ise 1 kıyye koyun eti için 28 guruş fiyat belirledikleri görülmektedir. Nitekim bu fiyatlar o dönemdeki temel gıda maddelerinin fiyatlarını, üretim maliyetlerini ve bu ürünlerin ticaret şeklini yansıtmaları bakımından önemlidir.³⁹

Tabloda yer alan veriler o dönemin ticari hayatının zenginliğini ve çeşitliliğini de göstermektedir. Fırıncılar, kasaplar, bakkallar, mumcular, helvacılar, pamukçular, çörekçiler gibi çeşitli zanaat esnafının işleyişine dair bilgiler bulunmaktadır. Her esnaf kendi ürün ve

³⁹ R.Ş.S. No: 1690, 2.

hizmetleriyle pazara çıkmakta ve fiyatlar yerel arz ve talebe göre belirlenmektedir.

Fırıncılar esnafı, ekmek fiyatlarının yanı sıra un, nişasta gibi temel gıda ürünlerinin fiyatları da yer alıyor. Has ekmek ve Fransız ekmeği gibi farklı ekmek türleri için pazarın çeşitliliğini yansıtan fiyat farklılıkları bulunmaktadır. Kasaplar esnafı, koyun, tavuk ve dana eti başta olmak üzere et fiyatları da dönemin beslenme alışkanlıklarını yansıtıyor. Koyun etinin fiyatının diğer etlere göre daha yüksek olması et türleri arasında bir hiyerarşinin olduğunu göstermektedir.

Bakkal esnafı, Yağ, bal, peynir gibi temel besin maddelerinin fiyatları da önemli rol oynuyor. Zeytinyağı çeşitlerinin fiyatları ve bal çeşitleri insanların beslenme alışkanlıklarını ve tercihlerini göstermektedir. Ayrıca sabun gibi temizlik ürünlerinin fiyatları da buraya dahildir. Helvacılar esnafı, ürettiği tatlı ve atıştırmalıkların fiyatları da tablonun bir parçasını oluşturmaktadır. Helvadan böreğe kadar çeşitli ürünlerin fiyatları dönemin sosyal hayatı ve kültürel gelenekleri hakkında bilgi veriyor.⁴⁰ Tablodaki fiyatlar, bireysel ürün ve ticaretin nasıl düzenlendiğini açıkça göstermektedir.

Fiyat uyumu yerel ticaretin kontrolünü ve düzenlenmesini sağlar. Ayrıca bazı ürünlerin "yerli" ve "dışarıdan temin edilen" olarak ayrılması da bölgesel ticaretin ve ürün çeşitliliğinin bir göstergesidir. Tablodaki bazı ürünler yerel üretimin yüksek olduğunu ve sıklıkla şehir içinde tüketildiğini gösteriyor.

Örneğin yerli bal, yerli peynir, yerli zeytinyağı gibi ürünler yerli üretimin önemini vurguluyor. Aynı zamanda piyasada dış kaynaklardan da ürünlerin olduğu görülüyor; örneğin "Fransız ekmeği" gibi dışarıdan temin edilen ürünlerin fiyatları yerel fiyatlardan farklılık gösteriyor. Tablodaki tüccar grupları şehrin sosyal yapısına dair ipuçları veriyor. Bu gruplar sadece ticaret yapmakla kalmadı, aynı zamanda sosyal düzenin bir parçası haline geldi. Bu dönemin insanları çeşitli ustaların yanında çalışarak yaşamlarını sürdürdüler. Bu fiyatlar şehri ayakta tutan temel

⁴⁰ R.Ş.S. No: 1690, 2.

unsurlardan biridir.⁴¹ Fiyatlar genel olarak düşük kalıyor ancak bu veriler dönemin ekonomik yapısını doğrudan yansıtmıyor.

Bu dönemde ekonomiyi ve enflasyon oranlarını anlamak için daha kapsamlı verilere ihtiyaç vardır. Ancak bu fiyatlar insanların günlük hayatta ne kadar harcama yaptığı ve ticaretin ne kadar aktif olduğu konusunda bilgiler vermesi açısından da önemlidir. Rodosçuk şehri için hazırlanan bu ticaret kitabı sadece fiyat listesi değil aynı zamanda o dönemin sosyal yapısını, ticari hayatını ve ekonomik dinamiklerini anlamamıza yardımcı olan önemli bir bilgi kaynağıdır. Tablo o dönemde ticaretin nasıl işlediği, fiyatların nasıl belirlendiği ve şehrin ekonomik yapısının neye dayandığı konusunda değerli bilgiler sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Osmanlı taşra teşkilatının önemli bir parçası olan Rodosçuk Kazası'nda, 18. yüzyılın son çeyreğinde sosyal, ekonomik ve hukuki ilişkilerin şer'iyye sicilleri üzerinden nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın temel kaynağını oluşturan 1690 numaralı Rodosçuk Şer'iyye Sicili, hem içerdiği zabıtlar hem de merkezden gelen resmî belgeler aracılığıyla, kazanın idari yapısından aile ilişkilerine, ticari faaliyetlerden mahkeme işleyişine kadar geniş bir veri sunmaktadır.

Sicil üzerinde yapılan niteliksel ve niceliksel analizler sonucunda, Rodosçuk'ta mahkemeye başvuruların büyük ölçüde iktisadi işlemler çerçevesinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Özellikle borç kayıtları, alım-satım işlemleri ve mirasla ilgili düzenlemeler, toplumsal yaşamda ekonomik ilişkilerin belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte, aile yapısına ilişkin kayıtlarda boşanma davalarının sınırlı sayıda olması, gerek dönemin sosyal normları gerekse kayıtların mahkemeye yansıma biçimi açısından dikkat çekici bir durumdur. Bu tür bir bulgunun, Rodosçuk'un kendine özgü yapısından mı yoksa Osmanlı taşrasındaki yaygın bir eğilimden mi kaynaklandığını anlamak için karşılaştırmalı sicil analizlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca, merkezden gönderilen ferman, buyruldu ve berat gibi belgeler, Osmanlı Devleti'nin taşradaki yönetsel mekanizmalarıyla olan

⁴¹R.Ş.S. No: 1690, 2.

süreklilik arz eden bağlarını göstermesi açısından son derece kıymetlidir. Mahkeme defterinde bu belgelerin varlığı, yerel düzeydeki yönetim yapısının merkezle olan hiyerarşik ilişkisini ve bu ilişkinin gündelik hayattaki yansımalarını gözler önüne sermektedir. Bunun yanında, sicilde geçen narh defteri verileri, ekonomik düzenleme ve piyasa denetimi bağlamında dönemin fiyatlandırma politikalarına dair somut bilgiler sunarak iktisadi tarih çalışmaları açısından da önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Netice itibariyle, bu araştırma, mikro tarih yaklaşımı çerçevesinde Osmanlı taşrasında sıradan bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, hukuki işlemlerini ve toplumsal ilişkilerini anlamaya yönelik özgün bir katkı sunmaktadır. 1690 numaralı Rodosçuk Şer'iyce Sicili üzerinden elde edilen bulgular, yalnızca bölgesel tarih çalışmalarına değil; aynı zamanda Osmanlı toplumunun sosyal, hukuki ve iktisadi yapısının tarihsel bağlamda çok katmanlı olarak incelenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, söz konusu sicil, taşra mahkemelerinin işleyişi üzerinden imparatorluk ölçeğinde işleyen hukukî ve idarî mekanizmaların yerel tezahürlerini somut biçimde gözlemleme imkânı sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, farklı dönemlere ait sicillerin transkripsiyonu ve karşılaştırmalı değerlendirmeleriyle Rodosçuk'un tarihsel dönüşüm süreci daha kapsamlı ve derinlikli bir şekilde analiz edilebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Akyol, Sevil, "Şer'iyce Sicilleri'nin Arşiv Belgeleri Arasında Osmanlı Sosyo-Ekonomi Tarihi Açısından Önemi", *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, cilt 6, 2021, s. 1129.

Arslantürk, H. Ahmet, Bozkurt, Fatih. "18. Yüzyılın İkinci Yarısına Dair Önemli Bir Osmanlı Tarihi: İbretnümâ-yı Devlet-i Câvîd", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, cilt 2/3, 2016, ss. 155-194.

Atar, Fahrettin. "Mahkeme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 27, 2003, s. 338.

Aydın, Fatih Baha, *Sir Dudley North'un Hayatı, İktisat Düşüncesi ve 17. Yüzyıl Osmanlı Ticarî Hayatına Dair Gözlemleri*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2022, ss. 26-45.

Ateş, Hacer, "Kuzey Marmara'da Bir Liman Kentinde Ticaret: XVI. Yüzyılda Tekirdağ-Rodosçuk Limanı", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 3/6, Temmuz 2013, ss. 21-38.

Aydın, Mehmet Akif, "Aile", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 2, 1989, s. 196.

BOA, MŞH.ŞSC.d., 1690 (H-29-12-1195)

Çolak, Çağrı D., "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İdari Reform Hareketleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 4/23, Mart 2016, ss. 412-413.

Çolak, Songül, Aydar, Metin, "Savaş ve Propaganda: 1683 Viyana Kuşatması Üzerine Bir Değerlendirme", *Belleten*, cilt 84/301, Aralık 2020, ss. 1087-1089.

Doğanay, Pınar, "Osmanlı Toplumu'nda Aile: Rodoscuk Örneği (1785-1810)", *Journal of Universal History Studies*, cilt 3/2, Aralık 2020, ss. 322-327.

Ekin, Ümit, "17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Rodosçuk Örneğinde Bir Osmanlı Mahkemesinin İş Yükü", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55/1 (2015), s.286

Ekin, Ümit, "17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuk Kazasında Kölelerin Toplumsal Statüsü", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 29/47, Mayıs 2010, s. 36.

Ekin, Ümit, "Osmanlı Toplumunda Sıkça Başvurulan Bir Boşanma Yöntemi: Muhâla'a", *Uluslararası -Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildirileri*, cilt 3 (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, 2009), 126.

Ekin, Ümit, "17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuklu Ailelerin Sahip Oldukları Çocuk Sayıları", *Türk Tarihinde Balkanlar*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, No: 2, Haziran 2013, s. 571-584.

Ergenç, Özer, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayi ve Ticaret Hayatına İlişkin Bazı Bilgiler", *Belleten*, cilt 52/203, 1988, ss. 501-534.

Kallek, Cengiz, "Narh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 32, İstanbul: TDV Yayınları, 2006, ss. 387-389.

Keleş Yıldız, Sema, 18. Yüzyılın İlk Yarısında Bursa'da Sosyal Ve İktisadi Hayat, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2019.

Kütükoğlu, Mübahat S., "Narh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 32, İstanbul: TDV Yayınları, 2006, ss. 390-391.

Maral, Emrah, *Değişim Dönüşüm ve Buhran Döneminde Osmanlı Devleti 1789-1807* Ankara: İksad Yayınları, 2023.

Orbay, Kayhan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımsal Üretkenlik Üzerine Tetkikat ve Notlar", *Belleten*, 81/292, 2017, s. 787-856.

Sarı, Furkan, "1599 Numaralı Rodoscuk/Tekirdağ Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Eylül 2019, ss. 450-500.

Saydam, Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon: Kemal Matbaacılık, 1995.

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta: Fakülte Kitabevi, 1997.

Şenyurt, Ali, *18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Poliçe Kullanımı Ve Poliçeci Esnafı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2016.

Teber, Ömer Faruk, "Osmanlı Devleti Adlî Yapısından Bir Kesit: Şer'iye Siciller", *Erdem*, cilt 12/35, Mayıs 2000, ss. 540-544.

Uğur, Yunus, "Şer'iyye Sicilleri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 39, 2010, s. 9.

Yıldırım, Mustafa, "Ortaçağ'da Ticaret (Yollar, Şehirler ve Ürünler) Hakkında Bir Değerlendirme (Bizans-Avrupa-İslam Dünyası)", *BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 7/2, 2022, ss. 192-201.